

שיעור הגאון ר' מיכאל בלייכר שליט"א

בגדרי ירושת הבעל בראוי ובנכסים שאינם ידועים

באגרות משה אבן העזר ח"א סימן ק"ד דן באשה שכתבה בצוואה שכספיה המופקדים בבנק ינתנו לצדקה, והשאלה היא האם הצוואה חלה היות ובעלה יורש אותה על פי הדין ואף אם האשה נתנה מתנה בחייה הבעל מוציא מיד מקבלי המתנה. ופסק האג"מ שאם הכספים מופקדים מלפני הנישואין נקרא הדבר מלוה והוי ראוי, ואין הבעל יורש בראוי כמבואר באבהע"ז ריש סימן צ' ולכן הצוואה חלה.¹

אמנם כסף שהפקידה האשה לאחר הנישואין כותב האג"מ שזה נחשב כנכסי מלוג שהלותה לבנק וזה לא נקרא ראוי כמבואר באבהע"ז ריש סימן צ' ולכן הצוואה לא חלה.²

עוד מחדש האגרות משה שאפילו כספים שהפקידה לאחר נישואין מכיון שהבעל, במקרה דידן, אינו יודע את הדין שהבעל יורש את אשתו³ ממילא חשיבי כנכסים שאינם ידועים לבעל שדינם שאם מכרה האשה -- מכרה קיים⁴, והכי נמי צוואתה קיימת, ומוכיח דין זה מהא דשטר מברחת כתובות ע"ט ע"א דחשיבי נכסים שאין ידועים לבעל אף שהוי בטעות בגלל שהבעל סבר שהם כבר אינם ברשותה. עיי"ש היטיב.⁵ עוד מצדד האג"מ שם שעל פי שיטת רש"י והרמב"ם נכסים שידועים לבעל אלא שהוא סבור שאינו יורשם כמו בשטר מברחת או

¹ ויש לעיין האם זו הנחה מוסכמת שכסף מופקד בבנק הוי ראוי. והנה בספר שורת הדין ח"ב עמ' רס"ג מביא שהיות ויש לבנקים היתר עיסקא אם כן יש לעיין האם זה נחשב ראוי מכיון שעסקא זה נחשב כמחזק ובפרט החלק של הפקדון וצ"ע לעיין בפתחי תשובה חו"מ סימן רע"ח ס"ק ד. גם יש לעיין אם כסף שניתן למשוך אותו בכל עת מדוע לא יחשב "מצוי בידו". אמנם האג"מ מדבר על אמריקה ושם אין היתר עיסקא לבנקים.

² יש כאן מקום לדון בנידון מעניין באשה שקבלה אחרי הנישואין פיצויים מגרמניה ונכנסו הישר לחשבונה ומתה קודם שמשכה את הכסף מן הבנק האם הוי ראוי [כשאר היתר עיסקא] כמו באשה שירשה מלוה של אחרים ולא גבתה עד שמתה והכי נמי הכא לא נחשב שהגיע לידה כי חסר עדיין משיכה מהבנק, או שנאמר שמה שזה כעת בבנק נחשב הדבר כאילו משכה את הכסף והפקידה אותו מיד בבנק. וצ"ב. ואמנם בספר פתחי חושן ירושה ואישות פרק י' הערה ע"ט נוקט בפשיטות שכסף שנכנס ממקום אחר לחשבון הבנק של האשה אינו נחשב כראוי (אפילו לסוברים שבנק חשיב ראוי) והבעל יורש אותו אפילו מתה קודם שמשכה את הכסף. עיין שם היטיב מה שבאר.

³ צ"ב, הרי גם לפי החוק האמריקאי הבעל יורש חלק מנכסי אשתו ואם כן הבעל ידע שהוא יורש חלק זה.
⁴ כמבואר באבהע"ז סימן צ' סעיף יא.

⁵ כעין סברא זו של האג"מ כבר הובאה בפתחי תשובה אבהע"ז צ"ב ס"ק א' בשם תשובת הט"ז בשו"ת גאוני בתראי.

שאינו יודע את דין ירושת הבעל, אין הבעל יורש את אשתו **אפילו אם לא מכרה אותם** בחייה.⁶

במהרש"ם חלק ג סימן ו' גם הוא נטה לומר כסברת הט"ז והאג"מ, אולם בהמשך הדברים תלה זאת המהרש"ם במחלוקת ראשונים בטעם הדין של נכסים שאין ידועים: רש"י כתב שהטעם הוא משום שאין הבעל מצפה לרשת אותם היות ואינו יודע על קיומם, ולטעמו יש לומר שהוא הדין אם יודע שהם קיימים אך אינו יודע את הדין שהוא יורשם. אולם הרמ"ה כתב טעם אחר שתקנו נכסי מלוג תחת פרקונה כי אחרת יאמר הבעל שכיון שיש לה נכסים תפדה היא את עצמה בהם, וא"כ בנכסים שאינם ידועים לבעל שבהם לא שייך שיאמר שתפדה עצמה בהם לכן לא תקנו בהם נכסי מלוג. ולפי זה אם ידוע לו על הנכסים אלא שאינו יודע שהוא יורשם עדיין שייך לומר שתפדה היא עצמה בהם, ולכן אין להם דין נכסים שאינם ידועים.]

והנה מבואר באבהע"ז סימן צ' סעיף י' שאם הבעל נתן לאשה רשות למכור מכרה קיים דכשלוחו דמיא, ולפי זה לכאורה אם הבעל הסכים שתפקיד את הכסף בחשבון הבנק שלה אזי יכולה לכתוב צוואה על כספים אלו שהרי הלוותה אותם לבנק ברשות הבעל, וכך נקט בשורת הדין חלק ב עמוד רסב. אך זה אינו, די"ל דדוקא במכרה ברשותו כיון שיצא הרכוש מרשות הבעל מרצונו שוב אינו מוציא מיד הלקוחות, אבל בהלוותה ברשות הבעל דדמיא כאילו הלוותה בשליחותו הרי הלווה חייב להחזיר את הכסף מצד דין תורה לבעל ולא לאשה ולכן הכספים בבנק הם ברשות הבעל ואין האשה יכולה לתת אותם במתנה או בצוואה לאחר. כן כתב בשו"ת תשורת שי מהדורה תניינא סימן לה עמוד טז.

ולמעשה נראה שכל אשה נשואה הבאה לכתוב צוואה על נכסי מלוג שלה צריכה רשותו המפורשת של הבעל ושיכתוב בפירוש שאם תמות אשתו לפניו לא יירש את הנכסים שהקנתה בצוואתה⁷

⁶ לפי חידוש זה של האג"מ צדד בשורת הדין שם עמוד רסז, רסח, שאשה שהיתה נשואה כדמו"י ונפרדה מבעלה בנישואין אזרחיים והם סבורים שהם כבר גרושים אין הבעל יורש את האשה כיון שסבור הבעל שאינו יורשה.

ויש להעיר על חידושו של האג"מ כמה הערות. א. ברמב"ם פכ"ב מהל אישות הל' ד כתוב שחרש יורש את אשתו הפקחת. והרי החרש אין לו דעת ואינו יודע דין ירושה אלא אם כן נחלק שהוא מבין אלא שיש לו דעתא קלישתא. ב. באה"ע סימן קנ סעיף א כתוב שכל גט שהוא בטל מן התורה וכו' אם נשאת בו תצא וכו' ויש אומרים דבעלה הראשון יורשה. והשתא כיון שסבורים שהם גרושים אמאי יורשה ויש לומר בדוחק שמייירי שמתה לאחר שנודע להם שאינם גרושים. או י"ל שהשו"ע לא קאי בשיטת הרש"י והרמב"ם.

⁷ עיין פתחי חושן ירושה ואישות פרק ח הערה קי. ומסתבר שאם הבעל כתב בפירוש בוודאי מהני וכעין שכתב הפתחי חושן שם בתחילת הערה קכו בשם הכנה"ג.